

socialmedicinsk tidskrift

femtiotredje årgången febr 1976 häfte 2

Industrivägen 13, Solna. Tfn 08/83 20 83
Postadress: Fack, 104 01 Stockholm 60
Postgiro 11 79-1

Allmän redaktion:

Claes-Göran Westrin, redaktör och ansvarig utgivare
Axel Gisslén, biträdande redaktör
Brita Bahrton, redaktionssekreterare

Redaktionsutskott:

Ragnar Berfenstam, professor i socialmedicin, Uppsala
Per Bjurulf, professor i socialmedicin, Linköping
Arne Borg, bitr. socialdirektör, Stockholm
Olle Höök, professor i medicinsk rehabilitering, Göteborg
Gunnar Inghe, professor i socialmedicin, Stockholm
Bertil Johansson, socialchef, Örebro
Bengt Lindegård, professor i socialmedicin, Göteborg
Gunnar Lindgren, professor i socialmedicin, Lund
John Lovén, socialchef, Huddinge
Birger Stark, socialchef, Sundsvall
Georg Svahn, personaldirektör, Stockholm
Bengt Söderberg, socialchef, Solna

Arbete som medicin

Statens medicinska forskningsråd anordnade i oktober 1975 ett symposium om utslagning och bristande arbetsmotivation. Detta nummer av SMT innehåller material därifrån.

Är utslagning från arbetsmarknaden och bristande arbetsvilja medicinska problem?

Upplevelse av full hälsa, personlig utveckling och självförverkligande är svår att nå i vårt samhälle, om man inte arbetar. I den meningen är utslagning och bristande arbetsmotivation medicinska problem.

Det står också klart att utestängning från arbete och förmodligen också omotiverad, svår ovilja vid arbete orsakar medicinska, främst psykiatriska, problem.

Vad är utslagning? Enligt Hans Berglind kan det vara att förlora sitt arbete hastigt genom olycksfall i eller utanför arbetet eller att förlora det gradvis genom att slitas ned av en olämplig arbetsmiljö. Att vara utslagen kan också vara att inte vara "inslagen", att aldrig ha kommit ut på arbetsmarknaden.

Att vara utslagen det är att vara utestängd från den gängse arbetsmarknaden. Man kan ha arbete, ex vid en skyddad verkstad, och ändå vara utslagen.

Skillnaden mellan att vara arbetslös och utslagen är att den arbetslöse kanske kan få arbete.

Det är svårare att bestämma begreppet "bristande arbetsmotivation" än "utslagning". Därmed kan inte avses all ovilja mot arbete. Det är självklart att de flesta känner stark ovilja vid att ta itu med särskilt otrevliga, plågsamma och farliga arbeten. Det skulle vara onormalt att vara motiverad för sådana jobb. Med bristande arbetsmotivation måste menas att vissa människor känner ovilja vid arbete som de borde känna sig lockade av, arbeten som andra lockas av.

Många, kanske de flesta, har av direkt eller indirekt umgänge med arbetslivet lärt sig att uppfatta arbete som något som man gör för att med lönen hjälp kunna göra något annat.

I en värld där arbete skapas för att motsvara allmänhetens efterfrågan på varor och tjänster eller/och för att ge ägarna av produktionsmedlen utdelning på sitt kapital får många sänka sina anspråk, om de vill ha arbete.

De accepterar ofria, otrevliga arbeten för att med lönen på sin fritid kunna göra något annat. Resultatet blir sällan särskilt lysande. Det står nämligen fullt klart att människor, som tvingas leva ett ofritt och otillfredsställande arbetsliv, inte helt kan kompensera sig med ett fritt och tillfredsställande "fritidsliv". Människan är en och odelbar. Det är svårt att leva två sorters liv.

Människor accepterar också att producera varor som de ogillar, varor som är onödiga och skadliga, för att få arbete.

Ser man det så här är det normalt att acceptera arbeten som är olustiga att utföra och arbeten vars produkter man ogillar. Det är onormalt att vägra att utföra dem. Motståndet mot att på dessa sätt okritiskt ta de arbeten som utbjudes ökar. Många unga, väl yrkesutbildade går nu arbetslösa, därför att de vägrar att anpassa sig.

Det finns bestämda ansatser i samhällets politik i samma riktning. Mycket av det som de senaste åren gjorts och nu är på väg att göras i vårt arbetsliv utgår från uppfattningen, att arbetslivet kan och måste bringas i bättre överensstämmelse med människors livsbehov. Exempel på detta är förändring av arbetsförmedlingsverksamheten, där man nu skall utgå från den sökandes kompetens och önskemål, inte från arbetsgivarens krav. Den nya lagstiftningen om medbestämmanderätt i arbetslivet bygger på samma grund. Diskussionen om förbättring av arbetsmiljön och om företagshälsovårdens utbyggnad och utformning utgår från samma föreställning: Det är den enskildes upplevelse av arbetsförhållandena som skall ligga till grund för förändring och reformering av arbetsmiljön.

Inom rehabiliteringen finns det aktiviteter vars syfte är att öka den enskildes arbetsmotivation. Dessa bör diskuteras mot den här tecknade bakgrunden. Vänder man inte blicken från arbetslivets brister genom att göra dem till brister hos individen? Borde inte rehabiliteringen nöja sig med att söka öka individens resurser samt arbeta för att undanröja arbetshinder, individuella och samhälleliga?

Debatten om arbetets värde är svår, därför att samhällets inställning till arbete är så vacklande. Arbete framstår samtidigt som något mycket gott och positivt, en rättighet som måste garanteras genom högtidliga proklamationer, och som något negativt, som människor ogillar, och därför måste hållas till genom regler av olika slag och genom hot om disciplinära påföljder.

Hur kan det vara så? Främst naturligtvis därför att arbetena är olika när det gäller frihetsgrad, andlig stimulans och kroppslig upplevelse. Men också därför att människan har olika politiska värderingar om det enskilda arbetets nytta.

För en del är arbetsmiljön en plats för ett utvecklande socialt liv, för andra en plats som man uthärdar för att med lönen göra något annat. En del upplever arbetskamrater som umgängesvänner. För andra är kamraterna hotande, fientliga personer som inskränker och hotar integriteten. Andra är alldeles ensamma, när dom arbetar.

Intressant för diskussionen om utslagningens utveckling är uppgifter i vissa artiklar om en fortgående ökning av arbetskraven. Dessa uppgifter stärks av utvecklingen av antalet förtidspensionärer. 1965 hade vi i riket 150 625 pensionärer och 1975 288 884.

Hans Berglind påvisar att antalet män utanför arbetskraften i åldrarna 45—64 år steg mellan 1965 och 1974 med 59 % till 118 000. 75 000 av dessa var arbetsoförmögna. De har mer än fördubblats på nio år.

Är det så illa att den klara politiska satsningen på integration av arbetshandikappade i näringslivet kopplad med krav på i vid mening mänskligare arbetskrav inte gett resultat? Trots att rodret bestämt lagts om, förefaller det som om utvecklingen av osynliga, okontrollerbara strömmar i stort sett drivs i samma riktning som förut. Eller är det så väl att det är bara tröghet; att det tar tid för rodret att verka?

Målet — ett samhälle där alla som vill arbeta får göra det i arbeten som de vill ha ute på den öppna arbetsmarknaden — ter sig avlägset.

Till dess får vi behålla en kluven arbetsmarknad vars ena del är till för en lönsam arbetselit som sköter den ordinarie, lönsamma produktionen och vars andra del utgörs av en grupp arbetshandikappade sysselsatta i särskilda, konstgjorda arbeten.

G. S:n

Kommande och planerade temanummer av Socialmedicinsk tidskrift

Var står barn- och ungdomspsykiatrin just nu?

Temanummer med bidrag från en konferens med Svensk förening för barn- och ungdomspsykiatri och med bidrag av bl a Torkel Scholander, Ingvar Nylander m fl.

Hyllningsnummer till Gunnar Inghe

Bidrag av bl a Karl Evang, Bror Rexed, Per Sundby, Gustav Jonsson m fl.

Aktuella frågor inom äldre-vården

Temanummer med Arne Borg och Leif Svanström som gästredaktörer.

Social metodik

Temanummer med Lars Bremberg som gästredaktör.